

Петриківський розпис бере свій початок у XVII-XVIII ст. у селі Петриківка, яке розташоване на Дніпропетровщині. Його основою став настінний розпис селянських хат, що виконував не лише естетичну, а й сакральну функцію. Мотиви розпису тісно пов'язані з природою та життям українського села: це стилізовані квіти, ягоди, листя та птахи. Перші майстри розпису створювали візерунки без попередніх ескізів, використовуючи природні фарби, виготовлені з рослин і глини [1]. У той час декоративний стиль служив засобом гармонізації побуту і підтримання зв'язку з природою. Орнаменти виконували роль своєрідного оберега, захищаючи домівку від негараздів.

З часом петриківський розпис почав виходити за межі стін хат і використовуватися для прикрашання меблів, посуду та інших предметів побуту. У XIX ст. розвиток техніки розпису був стимульований соціальними змінами: на зростання інтересу до декоративного мистецтва вплинуло поширення народних ремесел серед містян і освічених кіл. У XX ст. відбулося перетворення петриківського розпису в окрему мистецьку форму завдяки роботі талановитих майстрів, таких як Т. Пата, Н. Білокінь та Ф. Панко. Вони вдосконалили техніки, додали нові мотиви й інтегрували розпис у професійне мистецтво. У 1936 р. було засновано школу декоративного малювання в Петриківці, яка стала важливим центром збереження і популяризації цього мистецтва [1]. Попри модернізацію, розпис зберігає свою автентичність, оскільки майстри дотримуються традиційних технік і символіки. Особливості ручного виконання та використання природних мотивів роблять кожен витвір унікальним і наближеним до витоків.

Головні мотиви розпису – це рослинні орнаменти, які відтворюють фантазійний світ квітів (троянд, айстр, ромашок), ягід (калина) та плодів. У композиції часто зустрічаються птахи та дерева, які символізують життя, добробут і гармонію. Ці мотиви мають сакральний характер. Наприклад, зображення калини асоціюється із символом родини та безсмертя, а птахи, зокрема павичі або голуби, – з любов'ю і щастям. Стилізовані квіти у вазонах та гілках підкреслюють єдність природи та людини [2]. Тваринні мотиви, зокрема птахи (півники, зозулі, ластівки), асоціюються з любов'ю, гармонією, щастям і добробутом, причому парні птахи символізують подружню гармонію. Метелики в розписі уособлюють легкість, красу й переродження, а риби – родючість, достаток і чистоту. Геометричні та абстрактні елементи, такі як завитки й спіралі, символізують циклічність життя та його нескінченність, а крапки та «зернятка» уособлюють родючість і посівне зерно, що проростає новим життям. Віночки у розписі є символами сонця та безкінечного руху природи [3].

Техніка виконання петриківського розпису відзначається унікальністю та особливим підходом до передачі форм і кольору. Традиційно розпис виконується вручну, без попередніх ескізів, спеціальними пензликами з котячої шерсті або саморобними інструментами, наприклад, пучком трави чи пальцями. Характерним є використання техніки мазка, що дозволяє створювати об'ємні форми та передавати легкість, як-от «зернятко», «гребінчик» чи «горішок», а також «перехідний мазок», які створюють неповторні елементи. Розпис, як правило, виконують на різних поверхнях – від керамічних виробів до меблів та стін [3].

Основною рисою стилістики петриківського розпису є його декоративність та яскраве використання кольору. Характерними є кольори червоний, чорний, зелений, жовтий та інші контрастні поєднання, що створюють ефект життєвого буяння і енергії. Кожен елемент у композиції має свій глибокий символічний зміст. Використання геометричних фігур, таких як завитки, спіралі, хвилі, є ще однією характерною рисою, що додає малюнку динамічності і руху. Спираючись на традиції, розпис намагається поєднати природну гармонію з творчими інтуїціями художника. Ще одна технічна особливість петриківського розпису – це

застосування двомірного підходу в зображенні об'ємних форм. Однак окремі майстри петриківського розпису досягають ефекту тривимірності, використовуючи техніки насиченого, багат шарового нанесення фарби, що дозволяє створювати враження глибини та об'єму [4].

У контексті українського мистецтва петриківський розпис є не лише традицією, а й культурним явищем, що об'єднує минуле й сучасне. Петриківка здавна прикрашала побут українців, але її потенціал вийшов далеко за межі звичайних декоративних функцій. Сьогодні вона є елементом сучасного дизайну та символом України.

Міжнародне визнання петриківський розпис здобув у 2013 р., коли його було включено до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО. Це стало важливим кроком для збереження та популяризації мистецтва на світовій арені. Петриківські орнаменти демонстрували на виставках у Парижі, Лондоні та інших культурних центрах, що сприяло їхньому закріпленню як символу української спадщини. Однак, попри визнання, петриківський розпис стикається з викликами: брак державного фінансування, недостатня підтримка музеїв та майстерень ускладнюють розвиток цього мистецтва. Проте завдяки зусиллям ентузіастів і народних майстрів Петриківка не тільки зберігається, а й адаптується до сучасних потреб, ставши важливим елементом національного брендингу [1]. Петриківський розпис відіграє значну роль у збереженні культурної спадщини України. Він не лише підкреслює унікальність національного мистецтва, але й слугує містком між минулим та майбутнім, об'єднуючи традицію та сучасність. Його міжнародне визнання є прикладом того, як автентична культура може стати частиною глобального діалогу, зберігаючи свою самобутність.

Петриківський розпис активно розвивався завдяки майстрам, які зробили великий внесок у популяризацію цієї техніки. Зокрема, Н. Білокінь відома своїм вишуканим орнаменталізмом, що відображає глибоке розуміння традицій петриківського мистецтва. Її твори вирізняються ніжною кольоровою палітрою, де переважають світлі, пастельні тони, які створюють відчуття легкості й гармонії. Особливістю стилю є тонка деталізація – кожна квітка, листочок чи ягода мають акуратно пророблену текстуру, яка надає композиціям витонченості. Вона вміло поєднувала класичні елементи петриківки з власною інтерпретацією орнаментів, підкреслюючи гармонію між природою і мистецтвом.

Творчість Я. Пилипиленко демонструє сміливий підхід до інновацій у петриківському розписі [1]. Вона часто експериментувала з формами, масштабами й кольоровими рішеннями, що робило її роботи унікальними. Майстриня додавала до своїх композицій яскраві контрасти, які виділяли її стиль серед інших майстрів. Її малюнки відзначаються динамікою і незвичним розташуванням елементів, що створюють ефект руху. Вона була відкритою до нових ідей і використовувала петриківський розпис у сучасному дизайні, надаючи йому нових форм і змістів.

Один із найвідоміших майстрів, який зробив значний внесок у популяризацію петриківського розпису, є Ф. Панко. Його творчість вирізняється класичним підходом до композиції, але водночас у ній відчувається авторський стиль, що поєднує тонкий малюнок із багатою палітрою. Ф. Панко з особливою увагою ставився до кольорових переходів, створюючи плавні градієнти між відтінками. У його роботах часто зустрічаються птахи, квіти та рослинні орнаменти, виконані з вражаючою деталізацією.

Однією з перших майстринь, яка перетворила петриківський розпис на форму професійного мистецтва, є Т. Пата. Її стиль відзначається строгістю й класичною досконалістю. Мисткиня надавала перевагу традиційним мотивам і формам, створюючи композиції, які точно відтворюють дух народного мистецтва [1]. Її роботи є зразком ідеальної гармонії

кольорів і форм, де кожен елемент має своє місце і значення. Саме завдяки Т. Паті петриківський розпис зберігався в його автентичному вигляді й був адаптований для широкого визнання.

Всі майстри використовували базові принципи петриківського розпису: рослинні мотиви, симетричні орнаменти та яскраву палітру. Зображення квітів, птахів, ягід і листя символізували природу, родючість та гармонію. Техніка мазка, яка дозволяє створювати плавні й деталізовані візерунки, є ключовою для їхніх творів. Водночас усі митці зберігали зв'язок із народними традиціями, передаючи їх через свої композиції.

Але водночас у кожній творчій роботі окремого автора простежується відмінна риса та індивідуальний підхід до зображення різних сюжетів. Т. Пата залишалася найбільш відданою класичним канонам розпису. Її роботи вирізнялися простотою і строгістю композицій, що зберігали автентичний дух традиції. Н. Білокінь доповнювала традиційний стиль багатством деталей і створювала нові форми, надихаючись природою. Її роботи поєднують жанрові сцени, наприклад, «Весільні поїзди», із класичними квітковими орнаентами, додаючи динаміки та колориту. Ф. Панко поєднував традиційні мотиви з багатшаровими композиціями і плавними переходами кольорів. Його стиль був відомий своєю гармонією і витонченістю, часто представляючи квіткові орнаменти в поєднанні з образами птахів. Я. Пилипиленко експериментувала з формами та кольорами, інтегруючи сучасний підхід у традиційне мистецтво. Її динамічні композиції з яскравими контрастами відображали інноваційний характер творчості, який виходив за межі класичних рамок.

Таким чином, дослідження феномену петриківського розпису засвідчило його важливість як унікального явища українського декоративно-прикладного мистецтва, яке відображає глибоку філософію, багатство національних традицій і художню майстерність. Роботи таких майстрів, як Н. Білокінь, Я. Пилипиленко, Ф. Панко та Т. Пата, демонструють розмаїття стилів, зберігаючи автентичність і гармонійно поєднуючи традиційні орнаменти з індивідуальними підходами. Символіка, кольорова палітра та унікальні техніки виконання залишаються невід'ємною частиною цього мистецтва, підкреслюючи зв'язок з природою та народними віруваннями.

Перспективами досліджень є подальше вивчення трансформацій петриківського мистецтва під впливом сучасних технологій, систематизація робіт сучасних майстрів та аналіз їх особливостей з метою збереження культурної спадщини, а також втілення у нових художніх образах сучасних майстрів та художників.

Список використаних джерел:

1. Петриківка. Історія петриківського розпису. URL: <https://petrykivka.dp.ua> (дата звернення: 11.10.2025).
2. Антична Україна. Петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне малярство XIX–XXI ст. URL: <https://authenticukraine.com.ua/blog/petrikivskij-rozpis> (дата звернення: 12.10.2025).
3. Український народний декоративний розпис: навч. посіб. М.А. Кириченко. К.: Знання-Прес, 2006. 228 с.
4. Технологія петриківського розпису: сучасні тенденції: навчально-методичний посібник / Упорядники: В.А. Яковлева, О.О. Вовченко. Кривий Ріг: ЗВО «КДПУ», 2019. 70 с.

<https://doi.org/10.31652/3041-1017-SAAE-2025.1.44>

Марущак О.В., м. Вінниця
Коломієць К.Є., м. Вінниця
Долечек Д.Г., м. Вінниця
e-mail: ksanamar77@gmail.com

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз тенденцій та особливостей розвитку сучасного українського декоративно-ужиткового мистецтва, яке на початку XXI ст. становить комплексне та багатовекторне явище на перетині багатовікової народної традиції та інноваційних художніх пошуків. Досліджено функціональну трансформацію ДУМ. Визначено, що традиційна основа ДУМ, сформована народними ремеслами, слугує семантичним і формотворчим ресурсом для митців, які здійснюють творчу рефлексію щодо спадщини, використовуючи архетипічні символи. Розкрито ключові структурні трансформації та тенденції. Обґрунтовано, що сучасне ДУМ виконує бінарну функцію, зокрема сприяє збереженню культурної спадщини та водночас забезпечує конкурентоспроможність української візуальної культури на світовому ринку. Висвітлено роль інституційної мережі у підтримці методологічної якості та безперервності поколінь митців.

Ключові слова: сучасне декоративне мистецтво, декоративно-ужиткове мистецтво, народні ремесла, трансформація, міждисциплінарність, художній об'єкт, технологічна багатовекторність, національна ідентичність.

Abstract. The article provides a comprehensive analysis of the trends and features of the development of modern Ukrainian decorative and applied art, which at the beginning of the 21st century constitutes a complex and multi-vector phenomenon at the intersection of centuries-old folk tradition and innovative artistic searches. The functional transformation of decorative and applied art is studied. It is determined that the traditional basis of decorative and applied art, formed by folk crafts, serves as a semantic and form-forming resource for artists who carry out creative reflection on heritage using archetypal symbols. Key structural transformations and trends are revealed. It is substantiated that modern decorative and applied art performs a binary function, in particular, it contributes to the preservation of cultural heritage and at the same time ensures the competitiveness of Ukrainian visual culture in the world market. The role of the institutional network in supporting methodological quality and continuity of generations of artists is highlighted.

Keywords: modern decorative art, decorative and applied art, folk crafts, transformation, interdisciplinarity, artistic object, technological multi-vectority, national identity.

Сучасне декоративне мистецтво України становить комплексне та багатовекторне явище, що знаходиться на перетині багатовікової традиції народної творчості та динамічних інноваційних художніх пошуків. У XXI ст. цей вид мистецтва набув нового змісту, ставши засобом самовираження митців, способом збереження національної ідентичності та важливим елементом культурної дипломатії. Спираючись на синтез традиційних ремесел, актуальних дизайнерських стратегій, живописних методів та інноваційних технологічних рішень, сучасне декоративне мистецтво демонструє динамічний розвиток. Цей процес супроводжується функціональною трансформацією, зокрема відбувається демаркація від його виключно утилітарно-побутової функції з подальшою інкорпорацією в контекст сучасної візуальної та художньої культури як автономної мистецької форми.

Українське декоративне мистецтво має глибоко вкорінену історико-культурну генезу. Витоки його сягають народних ремесел – гончарства (Опішня, Косів), ткацтва та килимарства (Решетилівка), художньої вишивки (Полісся, Поділля, Гуцульщина), художніх розписів (Петриківка, Самчики), різьблення по дереву. Сучасні митці застосовують принцип творчої рефлексії щодо цієї спадщини. Сучасні митці активно звертаються до цих традицій, поєднуючи народні мотиви з сучасною естетикою. Центральне місце у цьому процесі займає український орнамент – система стійких

знакових елементів, що відображають міфопоетичну картину світу. Зокрема, символи дерева життя, птахів (як провісників світла), квіткових і солярних орнаментів виступають у декоративних панно, керамічних виробах і розписах як архетипічні уособлення краси, добробуту та духовності.

Таким чином, традиція у сучасному декоративно-ужитковому мистецтві (ДУМ) функціонує не як музейний експонат, а як семантичний і формотворчий ресурс для формування актуальної художньої мови.

На відміну від класичного підходу, що часто обмежувався природними матеріалами (глина, льон, дерево), сучасне декоративне мистецтво активно експериментує з матеріалами, що передбачає їх синтез, наприклад: скло та метал (у монументальній скульптурі та ювелірній справі); полімери та композити (для створення інсталяцій та об'єктів); текстиль (з використанням новітніх видів тканин і волокон); дерево (часто у поєднанні з іншими текстурами, наприклад, епоксидною смолою).

В українській сучасній художній кераміці спостерігається біполярність процесів, зокрема збереження традиційної ручної роботи (ручна ліпка, ангобування) поєднується з цифровим моделюванням форм (3D-друк, лазерне різання) і застосуванням інноваційних глазурей. Це дає змогу досягати водночас витонченої ужитковості й монументальності скульптурних форм.

Схожі процеси відбуваються у художньому склі, де засвоєння технік ф'юзингу (спікання), молірування (гнуття) та гутного скла наближає декоративні об'єкти до станкових творів.

Текстильне мистецтво відійшло від суто орнаментальної функції. Сучасні художники активно застосовують авторські техніки фарбування (батик, шиборі – японська техніка резервного фарбування тканин), складні аплікації та об'ємну вишивку, перетворюючи панно на абстрактні або фігуративні арт-об'єкти. Традиційна українська вишивка, зокрема, переживає ренесанс через перенесення архайчних схем на нетипові матеріали та сучасний одяг, що підсилює її роль як коду національної візуальної комунікації.

Особливістю сучасного українського ДУМ є діалектика гармонійного співіснування архайчних символів із сучасною художньою мовою. Ця взаємодія виходить за межі створення традиційних побутових виробів і набуває ознак крос-дисциплінарності.

Низка художників застосовує мотиви Петриківського та Самчиківського розпису – приклади українського декоративного феномену, – але подає їх у новому контексті та масштабі. Ця трансформація відображається у трьох основних напрямках:

- монументалізація та урбаністична інтеграція передбачає експансію орнаменту з камерної площини на великі архітектурні форми. Перенесення традиційного розпису на мурали та фасади будівель забезпечує його інкорпорацію у публічний простір, надаючи декоративному елементу ознак монументального мистецтва;
- інсталяційні та концептуальні практики полягають у використанні елементів ДУМ як компонентів великомасштабних інсталяцій та арт-об'єктів. У цьому контексті вони перестають бути суто естетичними, набуваючи соціального, філософського чи наративного навантаження;
- дизайн, цифровізація та гібридизація передбачають активну інтеграцію традиційних символів у сучасний дизайн-простір, зокрема у предмети інтер'єру (меблі, освітлювальні прилади). Водночас відбувається транскодування цих візуальних кодів у галузь цифрових проєктів (анімаційні форми), що розширює функціональні межі декоративного мистецтва та його аудиторію.

Така художня стратегія свідчить про перехід від концепції «ужитковості» до концепції «художнього об'єкта» (Art Object), за якою декоративність постає не лише функціональною ознакою, а й самодостатньою естетичною цінністю.

Нині декоративне мистецтво активно функціонує в тривимірному культурному просторі – музейному, галерейному та публічному (урбаністичному). Ця активізація свідчить про

зростання його статусу у вітчизняній культурі.

В Україні склалася розгалужена мережа інституцій та заходів, які підтримують і популяризують ДУМ:

- спеціалізована фестивальна та виставкова діяльність є одним з основних механізмів функціонування декоративно-ужиткового мистецтва. Регулярно проводяться загальнонаціональні фестивалі широкого профілю, наприклад, «ЕтноАрт» та «Український АртФест», що забезпечують комплексну презентацію різних видів мистецтва. Водночас проводяться вузькоспеціалізовані заходи, зокрема, «Свято гончарства в Опішні», які фокусуються на конкретних ремеслах. Ці заходи створюють платформи для професійного обміну досвідом, наукової дискусії, а також демонстрації та апробації новітніх творчих доробків;

- галерейна активність відіграє важливе значення для комерціалізації та підвищення статусу декоративно-ужиткового мистецтва. Спостерігається зростання кількості приватних галерей, які спеціалізуються на продажу та просуванні високохудожніх об'єктів декоративно-ужиткового мистецтва. Така діяльність безпосередньо стимулює формування колекційної культури серед приватної та корпоративної аудиторії, що переводить вироби ДУМ з категорії ужиткових предметів у категорію інвестиційних художніх цінностей.

Заклади освіти виконують важливу, системну функцію у забезпеченні неперервності та розвитку традицій декоративно-ужиткового мистецтва в Україні. Їх роль полягає у збереженні методологічної бази та стимулюванні художніх інновацій.

Вони виступають водночас центрами трансляції ремісничих знань, що забезпечують систематичне вивчення, збереження та передачу архаїчних технологій і канонів народних ремесел і є необхідною умовою для підтримки методологічної якості творчого процесу та автентичності українського ДУМ; лабораторіями для художніх інновацій, де на основі академічних знань відбувається експериментальне засвоєння нових матеріалів і технік, а також формування авторських концепцій, що забезпечує оновлення художньої мови та інтеграцію ДУМ у сучасний світовий мистецький контекст.

Відтак, заклади освіти гарантують безперервність поколінь митців і синергію традиційного досвіду з актуальними творчими підходами, що є підґрунтям для сталого розвитку національної школи декоративного мистецтва.

Таким чином, сучасне українське декоративне мистецтво є динамічним, багатогранним і культуротворчим явищем. Воно демонструє успішну інтеграцію традиційних ремісничих технік та актуальних художніх підходів, що формує його унікальний образ.

Основні тенденції розвитку ДУМ свідчать про його глибоку структурну трансформацію. Однією з тенденцій є перехід від ужитковості до статусу художнього об'єкта. Це досягається через реінтерпретацію народних символів, коли автентичні елементи використовуються для створення концептуальних, а не суто побутових, творів. Друга тенденція передбачає розвиток ДУМ шляхом активного застосування нових матеріалів і цифрових технологій, які не замінюють, а органічно поєднуються з ручною роботою. Це забезпечує як високу якість виконання, так і розширення виразних можливостей. Третя тенденція передбачає міждисциплінарність (крос-дисциплінарність), тобто мистецтво виходить за межі своїх традиційних видів і активно інтегрується у простір дизайну, архітектури та публічного мистецтва, що стирає межі між різними художніми сферами.

Таким чином, сучасне декоративно-ужиткове мистецтво виконує бінарну функцію: з одного боку, воно сприяє збереженню культурної спадщини та формує стійкий національний образ мистецтва, а з іншого – відкриває нові горизонти для творчого самовираження митців, забезпечуючи конкурентоспроможність української візуальної культури на світовому художньому ринку.

Список використаних джерел:

1. Marushchak O.V., Zuziak T.P., Savchuk I.V. Formation at students of pedagogical higher education institutions of esthetic idea by means of national ornament. *Modern Scientific Researches: The International Scientific Periodical Journal*. Issue 11. Part 1. 2020. С. 31-38.
2. Бойлен, Алексіс Л. Візуальна культура / пер. з англ. Г. Лелів. Київ, ArtHuss, 2021. 208 с.
3. Булавина Н. Досвід візуального мистецтва в ритмі глобальних трансформацій. Нові моделі художньої дії. *Сучасне мистецтво*. 2019. № 15. С. 57-69.
4. Декоративний розпис в Україні. Різновиди Українського розпису. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Fk2uXn2io9Q>
5. Зузяк Т., Марущак О., Шешин Є. Інтеграційний підхід до навчання учнів ПТНЗ художньої обробки металу. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Умань, 2019. Вип. 2. С. 46-53.
6. Ліфінцева О. Творчість митця в комунікативному просторі культури: теоретико-методологічні засади дослідження. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2020. № 3. С. 35-39.
7. Марущак О.В., Довженко М.В., Мудрак Н.В. Стилзація та декоративна інтерпретація як особливий вид художньої творчості. *Проектування змісту і технологій художньо-графічної підготовки та художньо-творчої діяльності здобувачів вищої освіти (студентів) і молодих учених: збірник наукових праць / С.Д. Цвілик (голова) [та ін.]*. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2024. Вип. 3. С. 34-39.
8. Марущак О.В., Кравець В.М. Роль музеїв у контексті популяризації та навчання дітей дошкільного і шкільного віку народного мистецтва України. *Сучасні тенденції підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр.* Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2022. Вип. 5. С. 139-143.
9. Марущак О.В., Масюк В.О. Декоративність як форма організації художнього образу. *Сучасні тенденції підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр.* Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2022. Вип. 5. С. 187-192.
10. Марущак О.В., Романенко Т.М., Шевченко М.О. Декоративно-ужиткове мистецтво як елемент підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до естетичного виховання учнівської молоді. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи: теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр.* Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Вип. 1. С. 204-207.
11. Марущак О.В., Соловей В.В., Давидюк А.В., Хуан Чжічунь, Заєць Л.В. Створення художнього образу виробів декоративно-ужиткового мистецтва у проектно-художній діяльності. *Innovative development of science, technology and education*. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2024. Pp. 466-476.
12. Миленкова Р. Особливості адаптації об'єктів сучасного мистецтва у галерейному просторі. *Світогляд-Філософія-Релігія*. 2018. Вип. 13. С. 161-167.
13. Сучасне українське декоративне мистецтво: збереження національної своєрідності в умовах глобалізації: монографія / Бурковська Л., Істоміна Г., Кара-Васильєва Т., Клименко О., Косицька З., Сержант Л., Степовик Д., Студенець Н., Чегусова З. Київ: Мистецтво, 2019. 240 с.